

Mellanöstern blev en krutdurk

VÅLDSAM HISTORIA. Nyheter om självmordbombningar i Bagdad har duggat tätt den senaste tiden. FOTO: LEHTIKUVA/AFP/AHMAD AL- RUBAYE

Facklitteratur

● **Roten till det onda:**
Uppdelningen av Mellanöstern
1916-2016.
Ingmar Karlsson
Historiska media

● Det har bara förflutit två år sedan en grupp jihadister, som hade vuxit fram ur al-Qaida, erövrade stora delar av norra Irak. Vid gränsen till Syrien gjorde soldaterna från den nya Islamiska staten i Irak och Levanten (ISIL) ett kort uppehåll. Inför världspressens filmkameror schaktades sedan den jordvall bort som utgjorde gränslinjen mellan Irak och Syrien. ISIL döptes om till ISIS (Levanten byttes ut mot Syrien) och den sunnitiska terrororganisationen utropade ett kalifat som suddade ut de konstgjorda gränserna som med några enkla pennstreck hade dragits av några britter och fransmän för hundra år sedan.

De långtgående konsekvenserna av Sykes-Picot-avtalet, Balfour-deklarationen, Versaillesfreden, Winston Churchills nonchalanta Mellanösternpolitik och flera andra viktiga händelser i regionen behandlas i Ingmar Karlssons fäktaspackade bok *Roten till det onda*. Karlsson är en av Sveriges främsta Mellanösterteknare. Han är en rutinerad diplomat och har tjänstgjort i Syrien, Libanon och Jordanien.

Medan den blodigaste fasen av första världskriget inleddes, utarbetade den brittiske underrättelse-

officeren Mark Sykes och den franske diplomaten François Georges-Picot ett utkast till en uppdelning av det Osmanska riket i en brittisk, fransk och rysk intressesfär – när kriget väl var vunnet. Det hemliga Sykes-Picot-avtalet slöts i maj 1916. Med några streck på kartan över den enda betydelsefulla staten i Mellanöstern, ville man fastslå att Konstantinopel, sunden mellan Medelhavet och Svarta havet och osmanska Armenien skulle tillfalla Ryssland. Frankrike tilldelades Syrien, Libanon och området kring Mosul, medan Storbritannien erhöll Mesopotamien (dagens Irak) och Jordanien. Av områdena i Mellanöstern som inte ingick i dessa intressesfärer skulle det bildas en arabisk konfederation.

Men när bolsjevikerna, som hade kommit till makten i Ryssland, offentliggjorde de eventuella konsekvenserna av Sykes-Picot-fördraget

kände de arabiska ledarna sig förrådade. Araberna hade nämligen fått skriftliga löften om att de skulle få bilda en självständig nordarabisk storstat. Villkoret var att de hjälpte de brittiska samväldesstyrkorna att jaga ut turkarna från Mesopotamien och Arabiska halvön. Emir Feisal förde befäl över den arabiska armén och med hjälp av den brittiske förbindelseofficeren T.E. Lawrence (den legendariske Lawrence av Arabien) bedrev han ett framgångsrikt gerillakrig mot turkarna.

Vid fredskonferensen i Versailles fullföljdes visserligen inte Sykes-Picots gränsdragningar, men britternas svek mot araberna resulterade i att det i stället för en storarabisk självbestämmande nation, tillkom ett tjugotal separata stater som stod under fransk eller brittisk kontroll. Emir Feisal tröstades med utnämningen till (lyd)kung i det nyskapade brittiska mandatet Irak.

Allvarligt var också att det brittiska och franska kolonialstyret, i motsats till de turkiska ockupanterna som nyligen hade fördrivits, inte tog minsta hänsyn till rådande etniska, religiösa och geografiska förutsättningar. När britterna drog upp gränserna för sitt mandat i Irak och därmed lade samman tre områden vars befolkning (bestående av kurder, sunniter och shiiter) sinsemellan hade mycket lite gemensamt, varnade en amerikansk missionär: Ni trotsar öppet 4000 år av historia.

Drömmarna om en storsyrisk stat med Damaskus som huvudstad var

nog aldrig realistiska. Det var knappast nationella känslor som bröt upp det Osmanska riket, och för klanerna som bodde i öknen eller bergen var rörelsefriheten över konstruerade nationgränser viktigare än självbestämmande för ett land och en regering som de inte identifierade sig med. För hundra år sedan existerade ingen stark arabisk identitet. Den panarabiska tanken fick aldrig riktigt fotfäste.

Man kan lätt få intrycket att motsättningar na bland olika arabiska grupperingar är större än deras gemenskap (jämför med judarnas sammanhållning). Karlsson påpekar att det länge inte ens fanns ett ord för nationalism på arabiska.

Det är utifrån de första sex kapitlen, som koncentrerar sig på väsentliga historiska fakta, som jag rekommenderar denna bok. Framför allt avsnitten om det franska mandatet och det brittiska mandatet i Irak är utmärkta.

Men när Karlsson diskuterar Palestina (som han tidigare har ägnat en bok åt) spårar jag en underton som nästan är Israelfientlig. Varför uppmärksammas till exempel den sionistiska paramilitära organisationen Irgun Zvai Leumi i terrorismdåd oproportionellt ofta, medan motsvarande arabiska och palestinska terrorgrupper, som försökte (och försöker) uttradera Israel, inte alls nämns. Problemet i detta kapitel är inte att Karlsson begår sakfel, utan att han genom att slopa vissa väsentliga fakta bara berättar halva historien, och

dessutom från ett palestinskt perspektiv.

George Bush började genast efter segern i Irak (Mission Accomplished) omforma regeringssystemet. Eftersom han hade fängslat eller avskedat alla maktapparaters och Baathpartiets viktigaste representanter måste han anlita sina egna experter: 1600 civila amerikaner, varav 16 talade arabiska. Som bekant var resultatet katastrofalt och mycket snabbt uppstod det ett maktvakuum som fylldes av mostståndsceller som fick stöd av bland annat al-Qaida. Ur dessa grupperingar uppstod sedan IS, den Islamiska staten, som även lyckades rekrytera många av Saddam Husseins före detta officerare.

Ingmar Karlsson verkar skylla de nuvarande problemen i Irak och Syrien på George W Bushs (Tony Blair nämns inte ens) historielösa politik. Den nyligen publicerade Chilcot-rapporten, som utförligt utreder Storbritanniens inblandning i Irakkriget, bevisar på nytt att Västvärldens maktbärande inte förstår sig på Mellanösterns historia. Karlsson känner till alla fakta men betonar ändå inte tillräckligt vilken roll Saudiarabiens sunnikonservativa ideologiexport har spelat. Hur Saudiarabien genom att finansiera militanta salafister och jihadister fortsätter att bidra till det onda i det krisdrabbade Mellanöstern. Men det kan vara stoff för en annan bok.

ALBERT EHRNROOTH